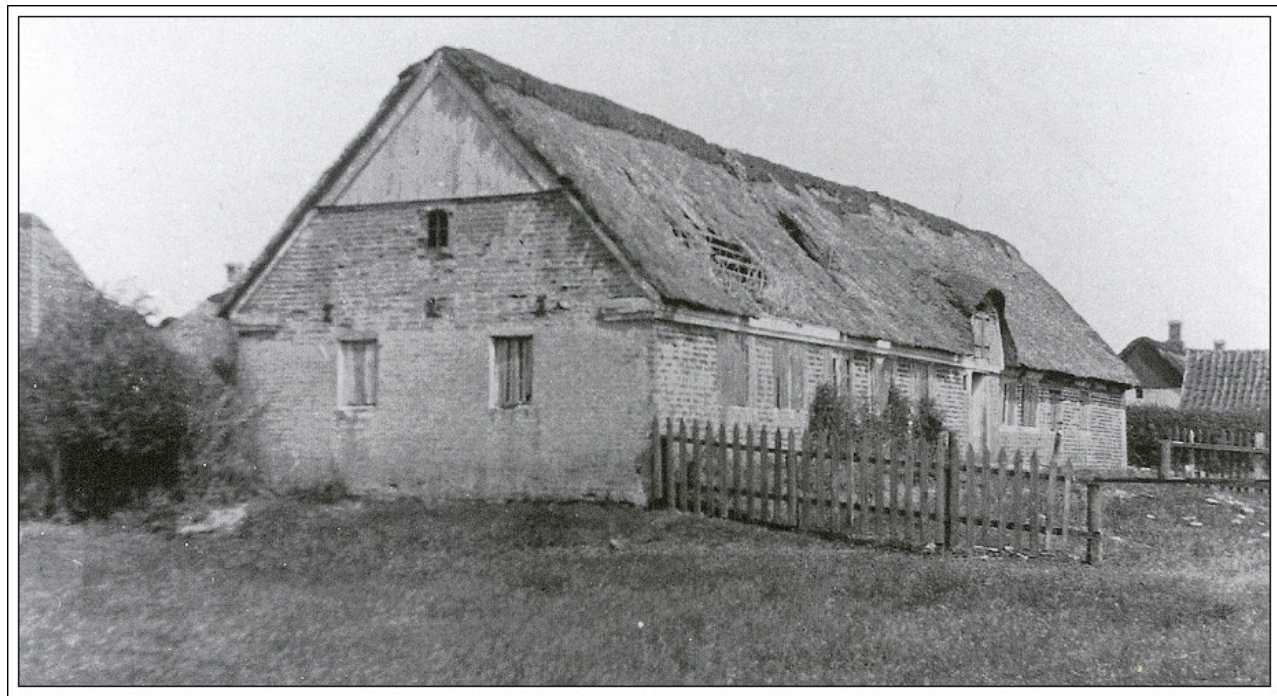

Huset der forsvandt fra Sønderho

Frilandsmuseets skipperhus fra Sønderho på Fanø

Per Hofman Hansen – april 2012

Den gamle skibsfører Poul Pedersen Jørgensens hus mens det endnu står på sin oprindelige plads her set fra sydvest. Uden skorstene og med store huller i taget bærer det unægtelig præg af at have stået ubeboet i længere tid. Foto: Chr. Axel Jensen 1913.

De fleste fanøboere og mange turister har utvivlsomt været på besøg på Frilandsmuseet nord for København og her set et gammelt skipperhus fra Sønderho. Men de fleste er næppe klar over, hvordan det er havnet der, hvornår det er sket og hvor det oprindelig har stået. Selv vidste jeg det ikke. Et gammelt fotografi i Sønderho Sognearkiv gav mig lyst til at genopfriske historien.

Af gode grunde findes huset ikke beskrevet i registranten "Gamle huse i Sønderho" fra 1980, da det lang tid forinden var revet ned. Men på landmåler Søren Jensen Thobølls¹ matrikelkort over Sønderho og Fanø fra 1820 er huset og grundstykke anført med matrikelnummer 135.

Her følger et lille bidrag til husets historie.

Mens jeg gik i Sønderho, blev jeg fuldstændig slugt af Opgaven

I sommeren 1913 rejste museumsinspektør ved Nationalmuseet Chr. Axel Jensen (1878-1952) til Fanø. Hans ærinde var at finde et egnet hus, som kunne flyttes til Frilandsmuseet i Sorgenfri. Museet var i 1901 blevet anlagt under beskedne former med bare fire bygninger, men planen var at udvide museet, så det kunne præsentere byggeskik fra alle dele af landet, og nu var turen kommet til Sønderjylland. Museumsinspektørens tur blev imidlertid længere end han havde planlagt, og årsagen hertil var *"at jeg efterhaanden, mens jeg gik i Sønderho, blev fuldstændig slugt af Opgaven. Resultaterne heraf er – for at begynde med det værste – Købet af et Hus for 175 kr. og Indkøb af tilsvarende Inventar for 72 kr. 75 øre"*, som han skrev hjem til sin kollega, Frilandsmuseets grundlægger og leder Bernhard Olsen. I samme brev omtalte han husets noget miserable tilstand og vigtige inventargenstande. Og dernæst meget centralt skrev han: *"Har jeg nu ikke ladet mig rive med af min Begejstring? Har jeg nu ikke benyttet mig i for høj Grad af Deres Tilladelse til at*

¹ Thobøll betegnes som regel fejlagtigt som kgl. landinspektør G. Thobøll, selv om han rettelig er landmåler med kgl. bestalling og bærer navnet Søren Jensen Thobøll, se <http://www.albus.dk/fanoe/thoboell/>

handle efter Konduite? ... Mit Forsvar for mig selv er, at det, som jeg har gjort, ikke lader sig gøre om et par Aar!" Huset, der ved overtagelsen bar tydeligt præg af at have stået ubeboet hen i længere tid, tilhørte den da 92-årige forhenværende skibsfører Poul Pedersen Jørgensen, der i øvrigt døde tre år senere i 1916.

Fanøs visitkort i København

Vi vil nok give Chr. Axel Jørgensen ret i, at det var nu der skulle handles. Med en stigende interesse og blik for Sønderhos kulturhistoriske værdier og planer om fredninger var det formentlig ved at være sidste chance for at erhverve, rive ned, flytte og genopføre et oprindeligt Sønderhohus et andet sted i Danmark. Det kan vi så vælge at begræde eller være taknemmelige for. Personligt synes jeg, det er fint, at Fanø og Sønderho i dag har et sådant karakteristisk "visitkort" placeret, hvor alle "københoninger" og andre har nem adgang til at se det, og derfor forhåbentlig blive inspireret til et besøg på Fanø.

Dagvognen fra Nordby til Sønderho er en slemme Befordring

I korrespondancen de to herrer imellem diskuterede de hovedlinjerne i genskabelsen af huset, og det endte endda med at den 77-årige Bernhard Olsen selv tog til Fanø ud på efteråret samme år. I dag er Sønderho Kro jo et eksklusivt spisested, men det har den næppe været dengang, for Chr. Axel Jensen meddelte Bernhard Olsen, at *"Kroen er primitiv, ret optaget, og at det er bedst at skrive forinden"* og *"Dagvognen fra Nordby til Sønderho er en slemme Befordring, og at De absolut vil stå Dem ved at leje en Vogn, hvoraf der altid holder en Del ved Nordby Havn, og køre langs Stranden, der i Modsætning til den på sine Steder gyselige Lyngvej er god og farbar"*.

Efter at handelen var kommet på plads, kunne man i Fanø Ugeblad den 27. september 1913 læse følgende: *"Direktør Bernhard Olsen fra Lyngby Museet ved København har forleden købt det Skibsfører Peder Jørgensens Hus i Sønderho til Nedbrydning, og efter at være ført til Lyngby skal det der opsættes som Fanø Hus"*.

Murstenene kom ikke med til København

Huset blev opmålt og nedtaget, men ved genrejsningen i Lyngby blev temmelig mange ting "genskabt" noget anderledes end oprindeligt. Det være sig husets længde, som blev forkortet med tre fag svarende til 4-5 meter, de originale meget forskelligartede mursten, som ellers blev omhyggeligt opmålt, blev på grund af den kostbare og besværlige transport til København ikke medtaget, hvorfor et teglværk ved Lyngby leverede nye mursten, og rumindretningen blev også noget ændret. Men alt i alt drejede det sig for de to herrer Olsen og Jensen om, at genskabe et for Fanø typisk hus. Nogle senere ændringer i husets indretning gik derfor tabt ved genopførelsen, men ændringer, *"som måske heller ikke var så vældig interessante"*, som museumsinspektør Peter Michelsen udtrykker det i 1998.

Det vil gøre facaden mere malerisk

Ved genrejsningen i Lyngby viste der sig talrige problemer under indretningen af huset. Selvom huset blev overtaget med både stole, borde og en klædekiste, manglede der flere ting for at give et fuldgyldigt indtryk af en typisk Fanøhus, f.eks. hollandske fliser, et ur, en dragkiste og et chatol, men som Chr. Axel Jensen udtrykte det: *"Noget af dette vil måske kunne suppleres af Folkemuseets Beholdning, og andet haves på Haanden til en billig Pris"*. Der var også misforståelser med malerarbejdet, og en stalddør blev anbragt mod syd og ikke mod nord, hvorfor også båsene i stalden måtte vendes, men *"det vil gøre Facaden mere malerisk"*, undskyldte Axel Chr. Jensen sig. Aftægtsboligen blev ikke genskabt, men både ovnen, fliserne og alkoven derfra kunne bruges andetsteds i huset.

Men væsentlig for museet dengang var ikke disse detaljer, men derimod helhedsvirkningen af rummene, *"der gennem oplevelsen af interiørerne skulle give en fornemmelse af stilen i indretningen og af livet i Sønderho før i tiden"* (Peter Michelsen, 1998, p. 124).

Sydside og vestgavl af sønderhøhuset på Frilandsmuseet. Fotograferet maj 2007 af Torben Garmer ©.

Der er god grund til at skønne på huset

Midt på sommeren 1915 stod huset færdigt og Chr. Axel Jensen syntes trods alt, at *"Maalet ved fælles Hjælp og Samarbejde næsten er naaet"*. Men i en senere tid er museumsfolk mere forbeholdne i deres vurdering af huset. Man synes at graden af ægthed var for ringe i forhold til, hvad der ellers var Frilandsmuseets standard. Men til gengæld er huset velegnet til som eksempel at vise den særlige erhvervskultur og de nære kulturforbindelser langs Vadehavets kyst, og *"den umiddelbare oplevelse af huset og dets indslag af såkaldt folkekunst er stadig ganske stærk"*, og *"det er ikke sikkert at, at man ved et besøg på stedet opfatter, at genskabelsen af huset er diskutabel"*. Det tror jeg Peter Michelsen har ganske ret i, for som han meget rigtigt afsluttende i sin beretning om huset i Nationalmuseets Arbejdsmark 1998 skriver: *"Der er god grund til at skønne på huset, også i den form det er overleveret os ved en flytning på et tidspunkt, da det endnu kunne lade sig gøre"*.

Om nedtagningen i 1913, de mange ændringer og genopførelsen i 1915 har den tidligere leder af Frilandsmuseet, overinspektør Peter Michelsen (1924-2007) skrevet interessant og indgående i Nationalmuseets Arbejdsmark 1998. Anbefales!

Tak til både Torben Garmer, hans hjemmeside "Guide til Fanøs historie", hans billeder og Niels Frederiksen for aktiv medvirken og hjælp i opklaringen af en række historiske forhold.

Denne udskriffs web-adresse

www.albus.dk/fanoe/frilandsmuseet